

Dame i gospodo, drugarice i drugovi, dozvolite mi, da vas u ime Udruge antifašista i antifašističkih boraca grada Split i Zajednice udruga antifašističkih boraca i antifašista Splitsko-dalmatinske županije srdačno pozdravim i da vam čestitam Dan ustanka antifašističkog naroda Hrvatske. Dan Europe i Dan državnosti Republike Hrvatske. Poštovani, formiranjem Sisačkog partizanskog odreda 22. lipnja 1941., u Žambenskoj šumi kod Siska i izvođenje diverzantske akcije na pruzi između Siska i Lekenika proglašeno je Danom ustanka antifašističkog naroda Hrvatske.

Sisački partizanski odred, činilo je 17 članova okružnog komiteta KPH Siska. Svi su bili Hrvati. Za komandanta je postavljen Sekretar OK, Vlado Janjić – Capo, a za komesara Marijan Cvetković.

Bio je to prvi odred ne samo u Hrvatskoj, nego i u Jugoslaviji.

Svi dobro znamo da je naša povijest, od dolaska na Jadran u VII stoljeću, bila uvijek gorka, teška, prepuna patnji i stradanja.

Naši preci tukli su se protiv brojnih svakojakih osvajača, ali nikome nije pošlo za rukom da ih uništi ili pokori. Borili su se do posljednje kapi krvi.

Dok, većina Europskih država, Hitlerovu i Mussolinijevu okupaciju primaju mirno, jedino u kapituliranoj Jugoslaviji: KPJ, KPH i KP Slovenije, na čelu s J.B. Titom, ne prihvaćaju okupaciju, već potiču narode Jugoslavije na: otpor, oružanu borbu i ustanak.

Ustanak u Dalmaciji 1941. otpočeo je iz njedara ribara, pomoraca, težaka, stočara, intelektualaca i drugih. Pucanj ustaničke puške najavio je sveti rat za nacionalno oslobođenje, za svoj dom, za svoj hrvatski jezik i za kulturu Hrvatsku, te za sve ono što su nam stoljećima statirali i oduzimali tuđinci i njihove sluge.

Obilježavanje Dana ustanka antifašističkog naroda Hrvatske je naša trajna obveza. Ne, reda radi, nego nas na to obvezuju oko 200.000 tisuća poginulih i žrtava od ruku faši-nacističkih okupatora i domaćih kvislinga (ustaša i četnika) u 2. svjetskom ratu, na tlu današnje Hrvatske. Dalmacija je dala oko 60.000 poginulih i žrtava, od toga samo grad Split, s gravitirajućim područjima, 5.124 poginula, a u okupatorskim zatvorima utamničeno je oko 15.000 stanovnika, od kojih je više od 5.000 odvedeno u brojne talijanske, njemačke i ustaške logore smrti iz kojih se mnogi nisu vratili. Umoreno, streljano i obješeno je 266 Splitsana, a više od 1.000 je stradalo od bombardiranja, gladi, zaraznih bolesti i ratne neimaštine i oko 1.400 građana izbjeglo je iz grada u Italiju i u El Shatt, a iz ostalih krajeva Dalmacije oko 35.000 djece, žena i staraca. Oko 12.500 Splitsana, s oružjem u ruci, bilo je u NOB-i, od toga 6.100 omladinaca i 1.100 žena. Više od 1.800 ih je poginulo na ratištima diljem Jugoslavije. Udarne grupe, PO i NOV antifašističke Hrvatske, formirane su odmah po travanjskom ratu 1941. godine, kada su Hrvatsku dijelom zaposjele, okupirale njemačka i talijanska vlast i OS, te Mađari, Međimurje i Baranju.

U podnožju Marjana, grada Splita, 07.05.1941.g. okupilo se oko 60-tak mladih Splitsana, komunista i skojevaca, nakon zakletve, otpočeli su otporom okupatoru i ustaškom režimu, u liku tvorevine NDH. Prvi splitski udarni odred ima elemente Prvi ustanički!

O osnivanju PO Hrvatske odluku donosi CKKPH i PK KPK za Dalmaciju na osnovi odluke i uputa CKKPJ.

Oko 90% građana Splita „tiho“ odlučuje da okupatoru i kvislinzima kaže – Ne; suprotstavljajući

se: odnarođavanju, nastavi i svjedodžbama na talijanskom jeziku i talijanskim natpisima po gradskim četvrtima.

Talijanskom okupatoru i ustaškom režimu rekli su ne: RSK „Split“ i HŠK „Hajduk“, duše i tijela grada Splita i Dalmacije.

Neprijateljska destrukcija zemlje i pokušaj uništavanja hrvatskog narodnog bića posebno su proizišle nakon potpisivanja Rimskog ugovora 18.05.1941., kojim je izrod hrvatskog naroda dr. Ante Pavelić – poglavnik darovao najveći dio Dalmacije Italiji, a ostale dalmatinske krajeve prepustio vladavini fašističke Italije, kao cijenu za uspostavu ustaške države i njegove apsolutne vlasti.

Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju bio je glavni nosilac u pripremanju, u organiziranju i rukovođenju PO i NOV H.

Partizanski odredi postaju temeljni oblik oružane borbe i pokretači naroda na ustanak. To je trajalo sve do osnivanja narodnooslobodilačkih udarnih brigada u Dalmaciji i šire.

Glavni štab Hrvatske imao je 251 PO ili 45% PO Jugoslavije. U Dalmaciji je bilo 48 partizanskih odreda i 14 narodnooslobodilačkih udarnih brigada, te nekoliko brigada posebnih namjena. Brigade NOVH nisu znale za poraz. Od 17 divizija NOVH, 11 divizija dobile su naziv udarne. Uoči IV neprijateljske ofenzive, Vrhovni komandant NOVJ, Josip Broz Tito pred 2. proleterskom NOVJ je rekao: „U Hrvatskoj, naročito u Dalmaciji narodni ustanak poprima takve razmjere, kakvih još nismo imali ni u jednoj pokrajini Jugoslavije... Narod listom ustaje i riješen je da se bori do posljednje kapi krvi protiv neprijatelja...“. Kapitulacijom fašističke Kraljevine Italije, narod Dalmacije se diže na opći ustanak. Od želje za SLOBODU, Dalmaciju je zahvatio ustanički plamen.

U listopadu 07.1943. u Dalmaciji osniva se 8. dalmatinski korpus NOV Hrvatske. Od tada priliv boraca u PO i NOV postaje nezadrživ.

Bitka na Neretvi i Bitka na Sutjesci u prvoj polovini 1944. godine, postaju neuspjeh neprijateljskih OS, kojih je bilo 5 ili 6 puta više od boraca NOVJ, s jedne strane i, s druge strane, simbol, hrabrosti i neuništivosti u najvećem broju boraca iz dalmatinskih brigada i dalmatinaca u drugim brigadama NOVJ.

U tim bitkama mladići i djevojke NOVH iz Dalmacije svojim grudima krčili su put kroz planine i proplanke i u valovima rijeke Neretve, Drine i Sutjeske.

Njihovi lepršavi prameni kose u valovima rijeka, bio je posljednji pozdrav, koji je tražio: „Osvetite nas!“

U kasnijim bojama, dalmatinske brigade znale su osvetiti svoje drugove i drugarice.

Vis, kao neosvojiva tvrđava na Jadranu, postaje mjesto VŠ NOVJ i NKOJ, te diplomacije nove Jugoslavije.

Na obali Visa, 12.09.1944. okupljenim borcima 1. dalmatinske proleterske brigade TITO je rekao: „Tuđe nećemo, svoje ne damo!“ Ove riječi, bile su zov i putokaz. Svoje mjesto su našle u: savezničkoj Atlantskoj povelji, kasnije u Povelji OUN, u osnovama sustava demokratskog svijeta i u obrani RH u Domovinskom ratu. I ove, Njegove riječi: „Tko god dođe u našu zemlju kao napadač i okupator on će tu naći svoj grob“, našle su svoju primjenu u NOB-i i u Domovinskom ratu protiv srpskog i crnogorskog fašizma, koji je imao za cilj od nekoliko teritorija država ex SFRJ ostvari Mussolinijevu maksimu: „Jedna država, jedan narod i jedan vođa“.

Partizansko ratovanje na Jadranu je imala Dalmacija, odnosno Hrvatska, što nisu imali drugi sustavi NOVJ, iako su imali morsku obalu. U suštini, to je bilo djelo hrvatskog naroda, stoljetna tradicija u novim teškim posebnim uvjetima okupiranog hrvatskog dijela Jadrana., Ratovanje

partizanskih mornara Hrvatske bila je rijetkost u 2. svjetskom ratu u obliku ofenziva protiv jakih sustava talijanske Kraljevske mornarice i njemačkog Admirala Jadrana. Mornarica NOVJ ratovala je u kontinuitetu od Gradca i Podgore pod Biokovom pa sve do Trsta. Hrvatski mornari zaslužili su izuzetno mjesto u hrvatskoj povijesti.

Četiri JA (1., 2., 3. i 4.), završnim operacijama, dovelo je u Trst do Soče i Koruške, pokrajina Austrije.

U završnim operacijama JA je doživjela žilavi i krvavi otpor neprijateljskih OS: zaostale njemačke balkanske E-grupacije i kvisinga ustaša, i četnika i dr. koji iza sebe ostavljaju masovnu pogibelji neviđenu pustoš, što je kasnije, nakon konačne pobjede, ne 08.05., nego 15.05.1945., rezultiralo masovnom osvetom-pogubljenja nad zarobljenim neprijateljskim OS i među njima zatečenih civila, što je na antifašističkom korpusu ostavilo tešku mrlju, ali nikako poraz antifašizma, kako to propagiraju neofašisti i revizionisti u Hrvatskoj, nastojeći na sve moguće načine, da NOB-u posljednjih 20-tak godina, proglase „zločin komunizma“, ne bi li na taj način „očistili“ antifašistički prostor za „uskrsnuće“ zauvijek poražene neprijateljske tvorevine NDH.

Oslobađanjem Dalmacije 04.12.1944. (Kninskom operacijom) i završnim pobjedonosnim operacijama matici Hrvatskoj i Sloveniji pripojena su oteta i darovana područja i, po prvi put, Istra.

ZAVNOH, NARODNI SABOR HRVATSKE i USTAVNOTVORNI SABOR HRVATSKE su plod: PO i NOVH, GŠH, KPH i Tita.

S obzirom da u Ustavu RH, kao načelo upisan samo ZAVNOH, bez vrijednosnih plodova, kao takvo postaje, blago rečeno, smiješno „strašilo“ na povijesnom polju II. SR. Antifašistička Hrvatska, ma što tko pisao ili govorio, u teškim uvjetima okupacije i postojanja fašističke NDH, dala je veliki prilog pobjedi antihitlerovskoj koaliciji. Titovo život i smrt svijet je zabilježio velikim slovima. U desetak država svijeta trgovi i aleje nose njegovo ime, dok istovremeno u RH kojekakvi revizionisti i neofašisti pokušavaju na sve moguće načine uništiti Njegovo neuništivo djelo. Najbolji dokaz, Njegovog neuništivog djela svjedoči 20-milijunska posjeta Kući cvijeća, a najnovija događanja u njegovom rodnom Kumrovcu, to i potvrđuju.

Poštovani,

Antifašizam Hrvatske, s onim što je bilo u NOB-i i u poraću postao je neraskidiv pleter s pupoljcima: civilizacije, demokracije, borbe za ljudska prava i borbe protiv svakog oblika diskriminacije. Ove posljednje borbe su toliko teške i složene, da ih na leđima mogu samo iznijeti civilizirane države i države sa zrelijom demokracijom.

Da antifašizam Hrvatske nije bio čvrsti pleter, vjerojatno, oko 90% građana Hrvatske ne bi se našlo na pravednoj i obrambeno-oslobodilačkoj strani u Domovinskom ratu.

Na naše zaprepaštenje i žalost, dok su se hrvatski branitelji borili protiv srpskog i crnogorskog fašizma, određeni broj nositelja državne i političke vlasti, razvili su osnove; da socijalistički samoupravni sustav učine „komunizmom“, a od NOB-e „neslavnu prošlost“, što je vandalima dalo poticaj za uništavanje, devastiranja i brisanja spomena na narodne heroje, nosioce „Partizanske spomenice 1941“ i zaslužne u NOR-u. Taj vandalski nasrtaj ili kulturocid ne slučajno, naročito je došao do izražaja u Dalmaciji, a ponajviše u gradu heroja – Splitu. Oni koji su poticali i koji su ta nedjela činili, zaboravili su: na onu narodnu: „Sve se vraća, sve se plaća“. ANTIFAŠIZAM se borio i za pravo drugih da budu protiv antifašizma, ali ne i Nacije.

Međutim, postavlja se pitanje, do kada će vlast grada Splita tolerirati da protivnici antifašizma onemogućavaju obnovu spomen obilježja proslavljenih antifašista, uključujući ulicu ili trg Prvog splitskog odreda i Žrtava fašizma, u gradu Heroja?!

Samo jedan (ne dva) i jedinstveni antifašizam Hrvatske je vrijednost, koja nam osigurava budućnost, sadašnjoj i budućim generacijama.

Čuvajmo svoju čast i obraz. Dostojni smo i mi da živimo na suncu božjem, u savezu oslobođenih i preporođenih naroda.

Svim građanima Hrvatske koji su položili život za samostalnu, suverenu i međunarodnu priznatu Hrvatsku neka je slava i Hvala. Split, 21. lipnja 2012.g.

KREŠIMIR SRŠEN, prof.